

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích  
Teologická fakulta

## Bakalářská práce

# VZTAHOVÁNÍ SE K DRUHÉMU ČLOVĚKU V ETICE E. LEVINASE

Autor práce: Adéla Volfová  
Vedoucí práce: doc. Jakub Sirovátka, Dr. phil.  
Studijní program: Sociální a charitativní práce (KS)

2022

*„Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“*

Datum

Podpis studenta

„Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Jakubu Sirovátkovi, Dr. phil., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.“

# Obsah

|                                                |          |
|------------------------------------------------|----------|
| ÚVOD.....                                      | 5        |
| 1 <b>Život a dílo Emmanuela Levinase .....</b> | <b>7</b> |
| 2 <b>Vztah etický .....</b>                    | <b>9</b> |
| 2.1    Metafyzika.....                         | 9        |
| 2.2    Stejný a Jiný .....                     | 12       |
| 2.3    Tvář a idea Nekonečna.....              | 17       |
| 2.3.1    Touha po Nekonečnu .....              | 20       |
| 2.4    Odpovědnost za Druhého .....            | 23       |
| 2.4.1    Třetí.....                            | 26       |
| 2.5    Tělesnost a slast.....                  | 27       |
| ZÁVĚR .....                                    | 31       |
| Seznam literatury .....                        | 34       |

# ÚVOD

Jak nám již název bakalářské práce napovídá, bude věnována etice Emmanuela Levinase a jeho pojetí vztahu s druhým člověkem – s Druhým. V úvodu se zaměříme na zdůvodnění tématu práce, formulujeme si hlavní její cíle, nastíníme si postup tvorby spolu s její strukturou a identifikujeme základní zdroje, ze kterých práce vychází.

Levinas přichází ve svém etickém konceptu vztahu s Druhým s myšlenkou odpovědnosti za druhého člověka. Práce se tak snaží vyložit tuto originální koncepci Levinasova vždy asymetrického pojetí etiky. Tento interpersonální vztah je rozpracován na základě Levinasových úvah, kdy se v návaznosti na jeho pojetí dopracováváme k jednotlivým částem jeho filosofické vidiny. Druhý člověk nás v jeho etickém pojetí odkazuje jak k celé společnosti, tak k vidině Boha. Hlavním cílem je tedy vyložit a shrnout etiku Emmanuela Levinase ve vztahu Já a Druhý, formulovat zákonitosti tohoto vztahu, jeho příčiny, podmínky a důsledky. Důraz je kladen na jedinečnost každé osoby, do které nelze zcela nahlédnout. Pouze v dialogu „tváří v tvář“ se Druhému můžeme přiblížit. Levinasova etika chce nalézt způsob, díky němuž bude možné žít společně ve spravedlivé společnosti. V takovéto společnosti je každý vnímán jako jedinečná a svébytná bytost. Jsem odpovědný za Druhého, jsem odpovědný za každého dalšího člověka. Takovýto koncept vytváří prostředí, kde je možné přiblížit se Druhému, skrze etický vztah se přiblížit k nekonečnému Bohu.

Důvodem výběru tématu je zcela netradiční pojetí etiky, jež nahlíží na Druhého jako na střed mého zájmu. Nejsem to Já, ale Druhý, za něhož přebírám odpovědnost. Nejsem to Já, ale druzí, za něž přebírám taktéž odpovědnost, a to skrze vztah s Druhým. A také pouze a díky Druhému se mohu přiblížit k Bohu. Druhý je ten, který mě přesahuje – je transcendentní a Já jsem jím vyučován. V rámci mého studovaného oboru *Sociální a charitativní práce* je důvodem právě etický důraz, který Levinas klade na vztah s druhou bytostí a na veškeré sociální vztahy. Etický rozměr v sociálním prostředí je podstatnou součástí každé společnosti, která chce žít ve spravedlnosti a svobodě.

Práce je koncipována do dvou základních kapitol. První kapitola je stručným popisem Levinasova života a filosofického díla. Její obsah má čtenáři umožnit se zorientovat v základních milnících jeho života a vytvořit komplexní úvodní strukturu. Druhá kapitola *Vztah etický* je tvořena pěti podkapitolami, které se již zabývají problémem vztahování se k druhému člověku. V této části je analyzována Levinasova etika, jež se pokouší vykazat jako *první filosofii*. Jednotlivé kapitoly jsou tvořeny tak, aby na sebe v návaznosti na probrané téma odkazovaly. Struktura tak vychází z Levinasových úvah o vztahu k Druhému a z jeho filosofických koncepcí, které se k tématu vztahují. Pro přiblížení originality jeho práce jsou u některých slov ponechána velká počáteční písmena, jelikož se Levinas snažil tímto způsobem zdůraznit jejich významnost. V práci se konkrétně jedná o výrazy: Já, Druhý, Nekonečno, Touha, idea Nekonečna, Bůh, Tvář, Stejný a Jiný.

Primárním literárním zdrojem této práce je jedno z nejvýznamnějších Levinasových děl *Totalita a nekonečno. Esej o exterioritě*, ve které Levinas mnohdy nesystematicky promýšlí své úvahy o etické koncepci vztahu s druhým člověkem. V tomto díle se setkáváme s častým opakováním některých tezí, jehož cílem je správné uchopení a pochopení jeho myšlenek. Sekundárními zdroji využitými pro tvorbu této práce jsou mimo jiné Levinasovy knihy *Etika a nekonečno*, *Být pro druhého: (dva rozhovory)* a *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*.

Metodika práce zahrnuje studium odborných dokumentů a literární rešerši. Práce bude koncipována teoreticky a zpracována dle Metodické pomůcky pro závěrečné práce Teologické fakulty JČU.

# 1 Život a dílo Emmanuela Levinase

Emmanuel Levinas se narodil roku 1906 v litevském Kaunasu.<sup>1</sup> Byl vychováván ortodoxní židovskou rodinou ke znalosti hebrejských textů, později i k dalším cizím jazykům. Ve svém rodišti maturoval na židovském gymnáziu a roku 1923 začal studovat filosofii ve Strasbourgu. Koncem 20. let 20. století se ve Francii trvale usadil, konsensuálně je tedy uváděn jako francouzský filosof s litevskými kořeny. Mezi lety 1928–1929 se při studiu na univerzitě ve Freiburgu účastnil seminářů Edmunda Husserla a Martina Heideggera. Oba tito myslitelé významně formovali Levinasovu filosofickou kariéru již od jejího počátku. Dílo Martina Heideggera *Bytí a čas* jej zásadně ovlivnilo a jeho fundamentální ontologie byla podrobována Levinasově kritice v mnoha pohledech po celý jeho život. Levinasova doktorská práce, kterou zakončil studia v Paříži, se zabývala teorií intuíce podle Husserlova fenomenologického výkladu.<sup>2</sup>

Po dokončení jeho prvního hlavního díla (*Totality a nekonečna*) mu byl v roce 1961 udělen profesorský titul. Zpočátku přednášel v Poitiers, poté do roku 1976 v Paříži.<sup>3</sup> Začátky Levinasovy filosofické kariéry jsou zaznamenány až s koncem druhé světové války. Zkušenosti, které mu válka přinesla, hluboce zasáhly jeho způsob uvažování.<sup>4</sup> Mezi roky 1940 až 1945 se Levinas stal německým zajatcem v táboře, který byl určen pro francouzské zajatce. Jeho rodina se stala obětí nacistické vlády a jeho matka, otec a sourozenci byli v téže době povražděni.<sup>5</sup> Levinas, jak už bylo zmíněno, se již ve 20. letech 20. století zabýval především výkladem Husserlových a Heideggerových myšlenek. Avšak až zkušenost s nacistickým antisemitismem v něm podnítila otázky, které zapříčinily vznik jeho filosofické tvorby.<sup>6</sup>

---

<sup>1</sup> Srov. LES PHILOSOPHES.FR. *Levinas* [online].

<sup>2</sup> Srov. HORYNA, B. *Totalita, nekonečno, stopa nové transcendence*, s. 100.

<sup>3</sup> Srov. POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu: (Rosenzweig, Ebner, Buber, Lévinas)*, s. 33.

<sup>4</sup> Srov. TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 11.

<sup>5</sup> Srov. CASPER, B. a J. POLÁKOVÁ. *Míra lidství: Rosenzweig a Lévinas*, s. 12.

<sup>6</sup> Srov. TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 11.

V roce 1932 se Levinas oženil s pianistkou, která také pocházela z litevského Kaunasu. V následujících letech se jim narodila dcera a syn. Levinas seznámil francouzskou společnost s dílem Edmunda Husserla, když s Gabriele Pfeiffer přeložil jeho dílo *Cartesiánské mediace* do francouzského jazyka. Tímto krokem umožnil rozšíření fenomenologického myšlení mezi francouzské čtenáře, do jejichž řad patřili i Jean-Paul Sartre nebo Jacques Derrida.<sup>7</sup> Jeho dílo, které je považováno za druhé hlavní (*Jinak než být aneb za hranice esence*), vydal Levinas v roce 1974. Psaním filosofických a judaistických děl se zabýval až do konce svého života. Zemřel 25. prosince 1995 v Paříži, kde je také pohřben.<sup>8</sup>

Levinasova filosofie se dle Polákové řadí mezi filosofický proud nazývaný dialogickým personalismem. Dialogický personalismus se začal v Evropě rozvíjet od 20. let 20. století jako reakce na změny ve společnosti, které tomu předcházely. Dialog je v tomto smyslu chápán jako setkání s druhou osobou, právě tehdy se pak může začít otevírat skutečný vztah. Každý vztah je pak neredukovatelně jinaký a nekonečný. Jde zde především o vztah a jeho vzájemnost.<sup>9</sup> Po první světové válce dochází v evropské filosofii k *nekauzální synchronicitě*, což znamenalo, že se v evropském myšlení (nezávisle na sobě v různých oblastech) objevil dialogický princip.<sup>10</sup> Autory těchto děl byli Ferdinand Ebner, Martin Buber, Gabriel Marcel a Franz Rosenzweig. Tito filosofové jsou dle Vrány zakladateli současného dialogického personalismu.<sup>11</sup>

---

<sup>7</sup> Srov. SIROVÁTKA, J. *Etika a tělesnost v myšlení Emmanuela Lévinase* [online], s. 2.

<sup>8</sup> Srov. Tamtéž, s. 3.

<sup>9</sup> Srov. POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu: (Rosenzweig, Ebner, Buber, Lévinas)*, s. 1a.

<sup>10</sup> Srov. VRÁNA, K. *Dialogický personalismus*, s. 25.

<sup>11</sup> Srov. Tamtéž, s. 26.

## 2 Vztah etický

### 2.1 Metafyzika

Než se začneme zabývat Levinasovou etikou a pojetím vztahu k druhému člověku, vyložme si nejprve některé důležité souvislosti, které jsou podstatné pro porozumění jeho výkladu. V následující kapitole si představíme Levinasovu koncepci totality, kterou spatřuje v jednotícím prvku západní filosofie. Dále se budeme zabývat pojmem exteriorita, jež je zásadním východiskem vztahu k Druhému a nevede k totalizaci. V neposlední řadě si přiblížíme Levinasovo pojetí metafyziky a transcendence, jejichž ústředním zájmem je Druhý.

Casper a Poláková tvrdí, že původ západní filosofie pramení v řeckém myšlení, to se snaží primárně zahrnovat vše do jednoty (myslet vše jako jedno). Takové myšlení všemu dává jednotnou formu a spatřuje vše v jednotě. Skutečnost jednotlivého pak není zcela jistá a pochopena je až v celistvosti, až v totalitě všeho bytí.<sup>12</sup> Levinas kritizuje takovéto převádění všeho myšlení do jednoty a domnívá se, že je zdrojem mocenského nároku. Zároveň se domnívá, že nalézt tu nejkrajnější pravdu nelze v této systematické koncepci západně orientované filosofie.<sup>13</sup> Pravdou není bytí ani žádná jeho kategorie. Pravdu označuje Levinas jako konec svrchovanosti bytí. A míní tím fakt, že kontakt s pravdou není vyživován v předešlém zakotvení v bytí, není participací jako jednou ze svrchovaných kategorií bytí. Důraz zde klade na vztah s druhou bytostí, který je podstatný při hledání pravdy. Pokud by vztah nebyl navázán, zbylo by zde pouze bytí, pravda by tak nemohla být poznána. Participace by znamenala rozvíjet bytí Druhého a zároveň s ním nepřerušit kontakt. Přerušeni participace se pak jeví jako udržení si tohoto kontaktu, a to bez možnosti přijímat z něj své bytí. Je tedy zásadní, aby zde bytost vycházela ze sebe samé.<sup>14</sup> Musí být nezávislou bytostí, bez potřeb uznání. Pravdou se míní vztah, ne z potřeby být někým definován, ale takový, který se zakládá

---

<sup>12</sup> Srov. CASPER, B. a J. POLÁKOVÁ. *Míra lidství: Rosenzweig a Lévinas*, s. 13.

<sup>13</sup> Srov. Tamtéž, s. 14.

<sup>14</sup> Srov. LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 45.

na faktu, že mi nic neschází.<sup>15</sup> Nic mi neschází v mém autonomním a uspokojeném bytí, ale přesto hledám něco jiného. Takto Levinas vnímá pojem Touha.<sup>16</sup> Touha je hybnou silou při hledání pravdy. Jejím významem se budeme v práci ještě podrobněji zabývat. Levinas dále definuje hledání pravdy jako vztah k exterioritě.<sup>17</sup> Co je tedy míněno pojmem exteriorita?

Dle Polákové míní Levinas pojmem exteriorita něco vnějšího a nepřisvojitelného. Je to jinakost a transcendence, která je opakem asimilace. Exteriorita je pojem, který je zásadní pro porozumění Levinasovy etiky. Domnívám se, že jde tedy především o možnost nahlédnout Druhého jako toho, kdo nás přesahuje v jedinečnosti a jinakosti. Jde o způsob nahlížení na Druhého, který nevede k totalizaci.<sup>18</sup> Dle Levinase je bytost exteriorita. „*Bytost je exteriorita: sám výkon jejího bytí spočívá v exterioritě, a myšlení je nejvíce poslušno bytí, když se nechá ovládnout touto exterioritou.*“<sup>19</sup> Pravou exterioritu spatřuje v setkání tváří v tvář, kdy toto setkání již není pouhým viděním, ale něčím, co ho přesahuje. Podstata člověka je tedy spatřována v jeho tváři. Tvář je jedním z ústředních pojmů Levinasovy filosofie a bude jí v práci věnována samostatná kapitola.<sup>20</sup>

Dle Tatranského je Levinasův vztah k tradiční filosofii pojímán ambivalentně. Jeho filosofii můžeme nazvat jako „meta-ontologickou“. Filosofický diskurs vnímá jako médium, kterým je možný přenos univerzálních významů. Zároveň si uvědomuje omezenost a dvojznačnost filosofických pojmů a na mysli má také možnost rétorického zneužití. Takováto filosofie s primátem loga, jež uchopuje jsoucnost poznáním, je příčinou takového myšlení, které vede k totalitě, takovéto totalizující myšlení dává příčinu ke zrodu násilnému a politicky zvrácenému jednání. Ontologie západního myšlení s sebou přináší nárok na uchopení bytí v jeho celkovém horizontu. Ontologická tradice západní filosofie je dle Levinasova pojetí transcendence imanencí. Dle mého mínění tato filosofie přistupuje k Druhému jako k jsoucnu a snaží se jej myšlenkově uchopit a obsáhnout. Takovýto přístup však Levinas zásadně odmítá, takovým způsobem nelze navázat vztah s druhým člověkem, jelikož by jej zahrnul opět do celku, ve kterém by se Já a Druhý propojili ve stejnost.

---

<sup>15</sup> Srov. Tamtéž, s. 46.

<sup>16</sup> Srov. Tamtéž, s. 47.

<sup>17</sup> Srov. Tamtéž, s. 46.

<sup>18</sup> Srov. POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu: (Rosenzweig, Ebner, Buber, Lévinas)*, s. 37.

<sup>19</sup> LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 258.

<sup>20</sup> Srov. Tamtéž, s. 258.

Levinas tedy kritizuje západní filosofii, na druhou stranu se však této západní tradice zcela nezříká, ale snaží se nalézt způsob, kterým by mohl pomocí filosofických postupů vypracovat diskurs,<sup>21</sup> jež ob stojí v konfrontaci se západní filosofií. Absolutní otevření se Nekonečnu společně s naprostou nezištností, se kterou přijímáme transcendenci jakožto obdarování, jsou základní podmínky přístupu k metafyzice. Člověk je pro něj „dějištěm transcendence“. Transcendence je pojímána z perspektivy biblického zjevení jako vztah etický. V etické situaci se odehrává transcendence. Tato situace se skládá ze vztahu k Druhému.<sup>22</sup> Základní situace je dle Levinase vztah „*tváří v tvář*“.<sup>23</sup> Tento interpersonální vztah (vztah k Druhému) je základem této situace. Druhý je pak vůči mně v pozici absolutní exteriority. Levinasova filosofie tedy vychází z myšlenky primátu etiky před ontologií, z níž dále vychází a mluví o neredukovatelné jinakosti a exterioritě jako základu metafyziky. Etická identita je tak zásadním konceptem jeho filosofie.<sup>24</sup> Chalierová tvrdí, že *první filosofii* je pro Levinase metafyzika, kterou pojímá jako bytostně etickou. Etický obrat v jeho filosofii je založen na faktu, že dochází k nahrazení ontologie metafyzikou.<sup>25</sup>

Morálka předchází ontologii. Levinas chápe morálku jako základ vztahu s druhou osobou. Tento vztah se nezakládá na teoretickém poznávání, jak tomu je u ontologie. Morálka se manifestuje ve vztahu s druhou osobou, tento vztah je transcendentní a metafyzický.<sup>26</sup> Lowe definuje tradiční pojetí metafyziky jako hledání nejzákladnějších struktur reality.<sup>27</sup> Pokud je tedy poznávání teoretické, musí být přítomen třetí člen, tj. bytí, díky němuž je poznání jsoucen možné. Ontologie je tak předcházena etikou.<sup>28</sup> Levinas usiluje o platnost faktu, že vztah k Druhému není předcházen ontologií. Zároveň nesmí být morálka narušena, a to ani v totalitě bytí. Totalitou míní zahrnutí svébytného jsoucná obecným pojmem, tedy jedinec je pojímán systematicky jako součást celku. Takovouto totalitu spatřuje ve válečném stavu a systematický přístup nalézá v politickém jednání. „*Politika se staví proti morálce jako filosofie proti naivitě.*“<sup>29</sup>

<sup>21</sup> Srov. TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 14.

<sup>22</sup> Srov. Tamtéž, s. 15.

<sup>23</sup> LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 65.

<sup>24</sup> Srov. TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 15.

<sup>25</sup> Srov. CHALIER, C. *Tri komentáře k filosofii Hanse Jonase a Emmanuela Lévinase*, s. 12.

<sup>26</sup> Srov. LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 28.

<sup>27</sup> Srov. LOWE, E. J. *The Possibility of Metaphysics: Substance, Identity, and Time*, s. 2.

<sup>28</sup> Srov. LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 28.

<sup>29</sup> Tamtéž, s. 9.

Tímto je zřejmé, že Levinas nechce vykázt morálku, která je založena na rozumovém poznání. Je zde tudíž příhodné položit si otázku: Na čem je morálka v jeho etické koncepci založena?

Jak již bylo řečeno, Druhého nelze rozumově uchopit. Vztah mezi Já a Druhým je vztahem etickým, jež nedovoluje zahrnutí obou celků do jednoty, což by se tedy rovnalo totalitě. Levinas tvrdí, že Nekonečno je tím, co nedovoluje integraci obou členů. Totalizaci brání Nekonečno Druhého. Nekonečno je tak pojmem, jež je přítomen v pozadí Levinasových úvah o vztahu k Druhému a jeho pojetí bude v práci ještě více přiblíženo.<sup>30</sup>

Nyní se zdá příhodné shrnout si základní náhled Levinasovy etiky této podkapitoly, abychom mohli dále navázat na jeho pojetí. Levinas spatřuje mocenský nárok v systematickém pojetí západní filosofické tradice, která převádí veškeré myšlení do jednotícího celku. V jednotě se však nelze dobrat pravdy, kterou chápe jako vztah k exterioritě, k druhému člověku. Druhého vnímá jako absolutní jinakost, kterou nelze pojímat jednotícím způsobem. Druhý je absolutně transcendentní a nepřisvojitelný. Tento způsob nahlížení na Druhého (v jeho jinakosti a jedinečnosti) zaručuje netotalizující myšlení. Levinasova filosofie je z hlediska nahlížení na jednotící prvek proti ontologii západní filosofie. Svou *první filosofii* spatřuje v čistě etickém vztahu s druhým člověkem, ve vztahu, jež je vztahem metafyzickým. Základem takového vztahu je míněna morálka, jež předchází ontologii. Ontologii jde o vztah k bytí, Levinasovi však o vztah k Druhému. Druhý nás vždy přesahuje, vztah k Druhému je tedy vztahem transcendentním, vztahem k Nekonečnu.

## 2.2 Stejný a Jiný

Levinasova etika nepřipouští, aby byl vztah mezi Já a Druhým vztahem totalitním. Jak zajistit, aby se Já a Druhý ve vztahu netotalizovali? Tomuto tématu bude věnována následující podkapitola, kde si přiblížíme Levinasovu strukturu Já a Druhého jakožto Stejného a Jiného, dvou absolutně oddělených celků. Zabývat se budeme také problematikou interiorizace, rozpracován bude tedy vznik identity Já.

Než však přistoupíme k samotné koncepci jeho úvah, přiblížíme si nejprve dílo Martina Heideggera, k jehož *Dasein* se Levinas zásadně vyhraňuje. Heidegger se domnívá, že tradiční metafyzika nedokáže odpovědět na otázku po významu slova

---

<sup>30</sup> Srov. Tamtéž, s. 64.

„bytí“. Snaží se tedy zaměřit na vlastní nauku o bytí, kde tuto otázku obnovuje. Jde mu tedy o ontologii, ve které se snaží nalézt smysl bytí. *Dasein* je pojmem, jímž si odpovídá. *Dasein* (překládáno jako pobyt, bytí zde) je způsob bytí, který je charakteristický pro člověka a jeho uvědomění si sebe sama, proto si také pouze lidská bytost může tuto otázku po smyslu bytí pokládat. Dále se *Dasein* vyznačuje místem, ve kterém se člověk nachází, ve kterém existuje. Avšak člověk si musí tuto svoji existenci zařizovat, starat se o ní. Starost je tedy jeden z existenciálů, rysů *Dasein*. Jelikož se musíme o svou existenci starat, vyplývá z toho její nehotovost, která probíhá v čase. Heidegger říká, že jsme „vrženi“ do světa, stále vpřed k tomu, co ještě není. Tento svůj čas ve světě si rozvrhujeme, plánujeme. Člověk je svou budoucností, což odkazuje k vidině smrti a konečnosti. Smrt je bytostně spojena s naší existencí, nelze ji nikým zastoupit. Čas vede ke smrti. Bytí je podle něj tedy čas, který vede ke smrti. Heidegger také hovoří o autentickém a neautentickém způsobu *Dasein*. Neautentické (německy Man) bytí je zapomenutostí na bytí i na smrt. Člověk žije tak, jak „se“ žít má. Dělá to, co „se“ má dělat. Autentický způsob bytí je uvědomění si vlastní smrtelnosti. Uvědomuji si tak čas a svou konečnost. Úzkost je pak projevem uvědomění si své konečné existence. Člověk je *Dasein* a vše vztahuje k sobě, není oproštěn od subjektivního vnímání. Otázka po bytí je zároveň otázkou po člověku.<sup>31</sup>

Jak již bylo řečeno, Levinasovi jde prvotně o etický vztah, který je zároveň vztahem metafyzickým. Rozpracovává pojem Stejný a Jiný, snaží se tak nalézt alternativní řešení vůči Heideggerově analýze pobytu (*Dasein*), což vnímá jako završení v pojetí řecké metafyzické tradice. Tato tradice převádí mnohost na jednotu, která je subjektem uchopitelná. Jiné se tak stává stejným.<sup>32</sup> Stejný je pojmem, kdy Já vztahuje vše jiné do sebe procesem ztotožňování, je výchozím bodem vztahu. Jiného jakožto Druhého nelze rozumově obsáhnout jako ostatní jsoucna. Za jakých podmínek tedy může vztah mezi Já a Druhým vzniknout?

Levinasovo pojetí vztahu (vztahu metafyzického) počítá s naprosto odděleným Já od Druhého. Tato ontologická situace přináší subjekt Já, který se odděluje od neosobního bytí. Pouze tehdy je možné setkání s druhou osobou, a to prostřednictvím jeho tváře. „*Jinakost, radikální různorodost Jiného, je možná jen tehdy, je-li Jiný jiným ve vztahu vůči nějakému členu, jehož podstatou je, že zůstává výchozím bodem, že slouží jako vstup do vztahu, že je totožný Stejný ne relativně, nýbrž absolutně. Člen může*

---

<sup>31</sup> Srov. BLECHA, Ivan. *Filosofie*, s. 193–195.

<sup>32</sup> Srov. TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 18.

*absolutně zůstávat ve výchozím bodu vztahu jen jako Já.*<sup>33</sup> Já pro Levinase znamená mít identitu. Identitu, o kterou se nepřichází ani v jejích proměnách. Pro Levinase není Já pouze stejnou bytostí, důvod její existence spočívá v neustálém ztotožňování se se vším, co se mu v životě přihodí.<sup>34</sup> Identita Já je tedy zachována i v proměnách, které si představuje a myslí je. Dle Levinase tato univerzální identita dokáže pojímat různorodost a její struktura je strukturou subjektu – první osoby.<sup>35</sup> Totožnost Já vnímá Levinas ještě v dalším smyslu. Jelikož Já si naslouchá ve svém myšlení, má obavy ze svého hlubokého myšlení, až je sobě někým jiným. Nachází tedy naivitu ve svém myšlení prostřednictvím myšlení, které jde dopředu, které mu umožňuje si naslouchat, až se začne v této cizotě ztrácet. Tato jinakost však nedokáže oddělit Já a Stejné. Já je stále Stejné, tato jinakost nedokáže přerušit jejich splývání.

Pro Levinase není ztotožňování Stejného v Já monotónní tautologií, tedy že Já jsem Já. Zde je nutné vycházet z určitého vztahu mezi Já a určitým světem. Nabízí se tedy otázka, jak je možné, že tento svět, jež je nám cizí a nepřátelský, nezpůsobuje změnu Já? Levinasovou odpovědí je fakt, že vztah mezi Já a světem, kdy se Já ukazuje jako Stejný *par excellence*, je pobytem ve světě. Pobýváním a ztotožňováním Já nachází svoji identitu, nachází své místo ve světě, je autochtonní. Toto místo ve světě nazývá Levinas u sebe doma. Bydlením míní sám způsob – jakési držení ve světě. Domovem je pro něj místo, kde i přes závislost na jiných skutečnostech (nebo díky nim) zůstává svobodným. I tomuto tématu domova a tělesnosti bude věnován prostor v podkapitole Tělesnost a slast.

Pokud se tedy budeme chtít něčeho zmocnit, postačí nám pouze uchopovat jsoucnou rozumem. Vše se nám dává na určitém místě, vše je nám v určitém smyslu k dispozici. Vše má už předem své místo a je uchopeno. To, že mohu vlastnit tuto jinakost, která je jinou jen na první pohled a jiná vůči mně, je samotným způsobem Stejného. Svět je mým domovem, neboť se vzpírá nebo nabízí tomu, že ho chci vlastnit. Levinas dodává, že absolutně Jiné se vzpírá mému vlastnění a zároveň je také zpochybňuje. V momentech tohoto ztotožňování nemá docházet k tomu, aby vystupovaly majetek, práce a tělo jako empirické a nahodilé danosti, které drží na formálním základu Stejného. Ztotožňování Stejného je konkrétní egoismus, není prázdnou tautologií nebo dialektickým protikladem k Jinému. Tato interiorizace subjektu probíhá v egoismu slasti

---

<sup>33</sup> LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 22.

<sup>34</sup> Srov. Tamtéž, s. 22.

<sup>35</sup> Tamtéž, s. 22.

při vlastnění okolního světa.<sup>36</sup> Dle mého názoru chce Levinas tímto pojetím ukázat, že Já je specifickou identitou. Není to identita neměnná, která by byla přirozeně dána. Specifická identita Já se může časem proměňovat, ale podstatné je, že prochází procesem ztotožňování, který jí umožňuje si ji zachovat. Procesem interiorizace se vytváří Já, které je oddělené od okolního světa, je interioritou.

Jak již bylo zmíněno, ztotožnění Stejného protikladem vůči Jinému by jej zahrnovalo do určitého celku. Tím by se vyvrátil nárok metafyzické touhy neboli vztah k Jinému by nebyl možný. Oddělenost metafyzika od metafyzického, jež se nám ukazuje jako egoismus, není pouze jednou stranou tohoto vztahu. Jiný v metafyzickém pojetí není jiným pouhým protikladem totožnosti, nevytváří se odporem k Stejnému, ale vzniká jinakostí, „*kteřá předchází každou iniciativu, každý imperialismus Stejného*“.<sup>37</sup>

Levinas si zde pokládá otázku: Jak může Stejný vstupovat do vztahu s Jiným a nepřipravit ho o jeho jinakost? Metafyzický vztah nemůže mít povahu pouhé reprezentace, jelikož by Jiný splynul ve Stejném. Ve vztahu metafyzickém je Jiný odlišný svou jinakostí. Tato jinakost je obsahem Jiného a neomezuje Stejného, pokud by jej omezovala, nebyla by Jiným, jejich hranice by jej systémově zahrnovaly do Stejného.<sup>38</sup>

Vztah vzniká, pokud se Já setkává s Druhým, přičemž Druhý je absolutně jiný. „*Absolutně jiné je Druhý*.“<sup>39</sup> Druhý (jakožto Jiný) se nám ukazuje ve své absolutní jinakosti a my jej musíme uznávat takového, jaký se nám dává. V takovéto situaci může Stejný a Jiný dle Levinasovy terminologie vytvořit vztah, a to za pomoci jazyka. Jazyk dokáže tento vztah učinit transcendentním, jelikož nestaví členy do stejné pozice. Tedy Jiný přes svůj vztah vůči Stejnému je k němu neustále transcendentní, Stejný vychází sám ze sebe.<sup>40</sup> Levinas tvrdí, že řeč je původní. Je tu dříve než myšlené. Řeč je chápána jako výraz, zachovává Jiného, jehož oslovuje. Jiný se nám dává jako zjevení, tehdy je řeč pojímána jako systém znaků.<sup>41</sup> Pomocí řeči se vytváří vztah, který se stává vztahem objektu a subjektu. Řeč má tedy zásadně etický význam. „*Vztah řeči předpokládá transcendenci, radikální oddělení, cizost mluvčích, zjevení Jiného mému Já*.“<sup>42</sup> Rozprava je něčím pro nás cizím, je to neznámá zkušenost. Ve vztahu tedy nejde

---

<sup>36</sup> Srov. Tamtéž, s. 23.

<sup>37</sup> Tamtéž, s. 24.

<sup>38</sup> Srov. Tamtéž, s. 24.

<sup>39</sup> Tamtéž, s. 24.

<sup>40</sup> Srov. Tamtéž, s. 25.

<sup>41</sup> Srov. Tamtéž, s. 57.

<sup>42</sup> Tamtéž, s. 58.

o obsah řečeného, jde o bytost, jež na nás promlouvá.<sup>43</sup> Vztah Stejného a Jiného je metafyzickým vztahem a vztahem, kdy Já se přibližuje k Druhému. Tento vztah se uskutečňuje pomocí rozpravy, která zajišťuje vzdálenost mezi mnou a Druhým. Tato vzdálenost je absolutně odděluje na samostatné členy a zároveň brání zrodu totality a egoismu naší existence. Prolomení totality tak nespočívá v myšlenkových operacích, ale v rozmluvě tváří v tvář s Jiným.<sup>44</sup>

Pokud tedy Levinas hovoří o absolutní oddělenosti členů, aby mohl vzniknout vztah metafyzický, je důležité zmínit jeho formulaci metafyzického pohybu, který je transcendentní. Tento pohyb vede směrem k Druhému a zamezuje oné totalizující jednotě. *„Na transcendenci, jak metafysik tento pohyb označuje, je pozoruhodné to, že vzdálenost, již vyjadřuje – na rozdíl od všech vzdáleností – vchází do způsobu existence vnější bytosti. Její formální charakteristika – být jiná – tvoří její obsah. Takže metafysik a Jiný se netotalizují. Metafysik je absolutně oddělen.“*<sup>45</sup> Takto Levinas hovoří o vzájemném vztahu, kdy není možné, aby byl vztahem vratným. Vratný vztah by byl vztahem totalitním. Pokud by byl vztah vratný, tedy mohli bychom oba jeho členy pojímat ve stejné rovině, byly by tak systematicky spojeny. Propojily by se v celek, který by byl viditelný navenek. Transcendence by v systémovém celku nebyla možná. Jinakost Jiného by byla zcela zničena.<sup>46</sup> Zároveň platí fakt, že tento vztah nepřipouští postavení se mimo vztah Stejného k Jinému a konstatování, že jeden či druhý směr odpovídá, nebo naopak neodpovídá tomu druhému. To by znamenalo, že jsou Stejný a Jiný zahrnuti stejným pohledem, jejichž nepřekonatelná vzdálenost by byla překonána.<sup>47</sup>

V této podkapitole jsme se zabývali vztahem mezi Já a Druhým, shrňme si zásadní poznatky. Levinasovi jde především o vztah k druhému člověku, který je založen na čistě etické úrovni. Proto se staví do opozice vůči převádění všeho myšlení na jednotící celek. Toto totalizující myšlení tak převádí veškerou mnohost a jedinečnost, vše jiné na stejné. V pojetí vztahu je zásadní absolutní oddělení členů vztahu, tedy subjekt Já je oddělen od Druhého, od absolutně jiného. Já je míněna identita, o kterou se nepřichází a která se neustále s něčím ztotožňuje, tedy prochází procesem interiorizace. Pobýváním a ztotožňováním nachází Já svou identitu. Já nazývá Stejným. Ztotožňování Stejného se

---

<sup>43</sup> Srov. Tamtéž, s. 58.

<sup>44</sup> Srov. Tamtéž, s. 25.

<sup>45</sup> Tamtéž, s. 21.

<sup>46</sup> Srov. Tamtéž, s. 21.

<sup>47</sup> Srov. Tamtéž, s. 22.

děje v egoismu slasti při vlastnění okolního světa. Druhý člověk je chápán jako absolutně Jiný, tedy jeho jinakost mě předchází. Jeho jinakost je jeho obsahem. Vztah se uskutečňuje pomocí rozpravy, řeč má tedy zásadně etický význam.

## 2.3 Tvář a idea Nekonečna

Levinasův koncept vztahu k Druhému tvoří bytostně etická dimenze. Výše bylo objasněno, kdy je možné se k takovému vztahu dopracovat. Vztah je možný za předpokladu dvou absolutně oddělených celků a přítomnosti metafyzického pohybu. V následující podkapitole zjistíme, jakou roli hraje v tomto vztahu tvář a čím je míněna ona idea Nekonečna.

Etika je důvodem zániku totality při pohledu do tváře druhého člověka. Teprve až ve tváři druhého člověka se Já střetává s transcendencí. Dle Horyny je pro Levinase vztah s druhým člověkem prvotní. Je to vztah bytostně etický a transcendentní.<sup>48</sup> Setkání se s tváří druhého člověka je záležitostí etickou, Druhý je nekonečně transcendentní a tvář, v níž probíhá jeho epifanie, a zároveň tvář, jež se mě dovolává, nám dává svět, ve kterém jsme společně. Virtuality tohoto světa jsou tak vepsány v naší přirozenosti. Ke tváři nemůže být přistupováno jako ke jsoucnům, nad kterými máme moc, které vlastníme a uchopujeme je, tedy setrváváme ve Stejném. Epifanie je odhalení tváře bez možnosti ji nějakým způsobem obsáhnout. Tvář nelze uchopit ani obsáhnout. „*Tvář je přítomná ve svém odmítání být obsahem.*“<sup>49</sup> Tvář nemohu vidět nebo se jí dotýkat, jelikož by se tím stala obsahem.<sup>50</sup> Přesto však tvář a Druhého vidím. Jak to tedy Levinas míní?

Pokud bychom popisovali jednotlivé části obličeje podle toho, co vidíme, přistupovali bychom k bytosti jako k objektu. Takto se přistupuje k Druhému častokrát v běžném každodenním životě. Etický vztah k Druhému je chápán jako pohled do tváře Druhého – bez jakéhokoli percepčního poznání. Druhý již není objektem mého vnímání, nýbrž je subjektem, který zjevuje ve své tváři ohrožení ze své obnaženosti, zároveň mi tato tvář neumožňuje jej zabít. Nárok tváře je veskrze etického charakteru a dovolává se převzetí odpovědnosti za Druhého.<sup>51</sup> Z tohoto hlediska je patrné, že Druhý je mnou nepostihnutelný, je Nekonečnem, je výjimečnou bytostí, jež se mi zjevuje ve své tváři.

---

<sup>48</sup> Srov. HORYNA, B. *Totalita, nekonečno, stopa nové transcendence*, s. 102.

<sup>49</sup> LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 170.

<sup>50</sup> Srov. Tamtéž, s. 170.

<sup>51</sup> Srov. LEVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 178.

„Nezabiješ“ je prvním příkazem, jak si ještě podrobněji vyložíme, který se zjevuje ve tváři Druhého. Nyní se však ještě pojd'me zabývat tváří jakožto etickým nárokem, který je na mě vznášen při setkání tváří v tvář.<sup>52</sup>

To, že je Druhý jiný, znamená, že pokud ho oslovuji tváří v tvář, ihned rozumím řeči tváře. Nejdříve ke mně promlouvá řeč tváře, je to její výraz, který přichází dříve než samotná slova. Druhý se nám zjevuje jako smrtelnost sama.<sup>53</sup> Prolomení totality popisuje Levinas jako rozhovor s Druhým. Rozhovor a tvář Druhého jsou nerozlučitelně spojeny. Hovořit začíná tvář. Vztah s Druhým je spatřován právě v rozhovoru s Druhým. Druhého nelze vidět očima, lze jej spatřit skrze rozhovor. Tehdy se setkáváme s Druhým. Rozhovorem přebíráme odpovědnost za Druhého. Rozhovor je nositelem řeči. I když řeč obsahuje v sobě řečené, Levinas tyto dva pojmy odlišuje. Řeč chápe jako skutečnost, která nás nutí před tváří Druhého odpovídat. Řečí s Druhým se za Druhého stávám odpovědným a obsah řečeného v tuto chvíli není podstatný.<sup>54</sup> Tatranský uvádí, že v Levinasově koncepci Druhého jako tváře je pro mě Druhý povinností, která mě zavazuje k odpovědi. Druhý na mě vznáší etický nárok, tím mě vyzývá k odpovědnosti za něj. Odpovídání na tuto morální povinnost, kterou se zavazuji, shledává Levinas ve dvojím smyslu. Odpovídám Druhému na jeho slova, která od něho přicházejí. Ve druhém smyslu je odpovídání myšleno jako odpovídání za Druhého. Tato odpovědnost je neomezená a nerozhoduji o ní. Dialog jakožto tázání se a odpovídání je předcházen touto odpovědností.<sup>55</sup>

Levinas nazývá takovouto tvář nahou. Nahotou tváře nemíní dávání toho, co se mi ukazuje mým odhalováním. Nahá tvář je tváří, jež se ke mně obrací, v tomto je její podstata, vychází ze sebe. Ve tváři nepoznáváme objekt, její transcendence není přítomností ve světě, do kterého přichází. Etická dimenze se otevírá ve chvíli, kdy mě jako subjekt nahlíží tvář Druhého. Druhý se nám ve své tváři zjevuje jako cizinec. Touto cizotou míní Levinas cizotu bídy, jež je zároveň svobodou. Svoboda je zpřítomňována jako Jiný, Stejného nazývá v tomto okamžiku jako domorodce v bytí, privilegovaného ve svém pobývání. Cizincem je taktéž i Jiný, jež je svobodný a jehož nahota tváře přechází dále v nahotu těla, které se za ni stydí. Epifanie tváře je tak tváří, která má svým pohledem právo na vše a my ji musíme uznávat.<sup>56</sup>

---

<sup>52</sup> Srov. Tamtéž, s. 179.

<sup>53</sup> Srov. LEVINAS, E. *Být pro druhého: (dva rozhovory)*, s. 17.

<sup>54</sup> Srov. LEVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 179.

<sup>55</sup> Srov. TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 53.

<sup>56</sup> Srov. LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 59.

Tvář se vzpírá mé moci, mému uchopení, vybízí ke vztahu. Tvář, jež zakládá rozmluvu v čistě etickém smyslu, je projevem etického nároku, kterým jsem absolutně zavázán. Tento nárok předchází veškerým mým otázkám a zpochybňuje mé vědomí i mou svobodu.<sup>57</sup> Desatero přikázání je příkazem, jímž se člověk podle Levinase eticky zavazuje vždy, když stojí tváří v tvář druhému člověku. Tvář ochromuje mou moc svým vzdorem vůči smrti. Vzdorem je míněn etický odpor.<sup>58</sup> Vražda je chápána jako negace Druhého, částečnou negací míní ovládnutí druhého člověka, jelikož při vlastnění nedochází ke zničení. Vražda je absolutní zlikvidování. Vražda se děje jako prosazování moci v okamžik zabití. Tvář je výrazem jinakosti, v níž jediné je možná absolutní negace. Pouze absolutně nezávislé jsoucí mohu chtít zavraždit, přesahuje mou moc nekonečně, nestaví se do opozice k ní, znemožňuje samu možnost moci. Tedy bytost, kterou bych mohl chtít zabít, je druhý člověk.<sup>59</sup> Levinas tvrdí, že Druhého musíme vnímat jako smrtelnost samu. V tomto smyslu na mě jeho tvář volá a já toto volání nesmím ignorovat, nesmím ho nechat zemřít o samotě. Zároveň ho také nesmím zabít. Tvář Druhého mi zakazuje: „*Nenech ho zemřít v jeho nouzi, v jeho konečnosti.*“<sup>60</sup> Tvář vybízí k uposlechnutí příkazu, který vychází z židovského pojetí Zákona.<sup>61</sup> Tvář tedy dle Tatranského zakazuje, abych zabil druhého člověka, zároveň mi přikazuje, abych jej neopustil v jeho nouzové situaci. Toto setkání tváří v tvář odkazuje k setkání Mojžíše s Hospodinem.<sup>62</sup> „Nezabiješ“ je příkaz, který se nám zjevuje ve tváři druhého člověka, je prvním slovem, které se nám ukazuje vždy, když stojíme tváří v tvář Druhému. Nekonečno, které se ukazuje ve tváři, ochromuje moc svou nekonečnou vzdorovitostí vůči smrti. Má odpovědnost přichází s pohledem Druhého a s jeho tváří.<sup>63</sup>

Tvář je zpřítomněním nekonečna v etické rezistenci, tvář se mi ukazuje ve své zranitelnosti a obnaženosti. Tato nouze zakládá blízkost k druhému člověku, proto Levinas míní epifanii tváře právě výraz a rozhovor. Výrazem je zpřítomňována sama osoba, která se mě dovolává a žádá mě. Tato žádost se mě týká nouzí a zároveň svou velkolepostí. Manifestace tváře je prosazení se mimo jakoukoli formu.<sup>64</sup> Jak Levinas tvrdí, slyšet bídu Druhého, tu, jež se nám zjevuje v jeho tváři, znamená být odpovědným. Odpovědným jako více i jako méně než druhý člověk. Jako méně, jelikož

<sup>57</sup> Srov. TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 50.

<sup>58</sup> Srov. LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 175.

<sup>59</sup> Srov. Tamtéž, s. 174.

<sup>60</sup> LEVINAS, E. *Být pro druhého: (dva rozhovory)*, s. 17.

<sup>61</sup> Srov. TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 51.

<sup>62</sup> Srov. Tamtéž, s. 12.

<sup>63</sup> Srov. LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 175.

<sup>64</sup> Srov. Tamtéž, s. 176.

se ve tváři reprezentují moje závazky k Druhému. Transcendence, jež se zpřítomňuje v jeho tváři, je výši, která přichází jako cizinec a nestaví se proti mně. Jako více, jelikož mohu Druhému odpovědět na jeho bídu, nalézt vhodné prostředky. „*Druhý, jenž mi vládne ve své transcendenci, je také cizinec, vdova a sirotek, vůči nimž mám povinnosti.*“<sup>65</sup>

Tvář je závazkem, jež otevírá původní rozhovor. Tento závazek mě nekonečně zavazuje, nelze se mu vyhnout. Tatranský konstatuje, že vztah etický se u Levinase děje vždy v postavení „tváří v tvář“. Tvář je chápána jako původní exteriorita druhého člověka, přesahuje jakékoli mé představy o ní. Tvář je chápána jako přítomnost exteriority par excellence. Tvář nelze redukovat a lze v ní nalézt ideu nekonečna, kterou manifestuje.<sup>66</sup>

Na pojem ideje Nekonečna navážeme v následujícím bloku. Ještě se mi však zdá příhodné pozastavit se nad Levinasovým pojetím tváře, kterou na jednu stranu chápe jako epifanii, jako tu, jež nelze rozumem obsáhnout. Na straně druhé její smyslová podstata je nutností, jež umožňuje nahlédnutí do této etické dimenze. Levinas tedy tvrdí, že tvář je viditelná a zároveň neviditelná.

Dle Sirovátky se fenomenologická metoda, již se snaží Levinas popsat etický nárok, kterým mě zavazuje tvář Druhého, dostává na svou hranici. Popis toho, co je a zároveň není vidět, je možný pouze v případě „zlomu“ fenomenologie. Tento „zlom“ se Levinas pokouší opět fenomenologicky vykázat.

### 2.3.1 Touha po Nekonečnu

Jak již bylo zmíněno na konci předešlé podkapitoly, ideu Nekonečna lze nalézt ve tváři Druhého. Co si však pod tímto sdělením představit? Idea Nekonečna je dalším důležitým pojmem, který je nutné si vyložit, abychom plně chápali koncepci vztahu k Druhému člověku.

Levinas se shoduje s Descartem na myšlence, že idea Nekonečna není původně vytvořena v lidském subjektu. Proto musí ten, kdo obsahuje ideu Nekonečna, pojmout více, než je možné obsáhnout. Druhý tak nekonečněkrát přesahuje mou ideu o něm.<sup>67</sup> Oba filosofové chápou cogito jako konečné poznání vycházející z ideje Nekonečna. Jeho existence je odvozena z Nekonečna, jež je Bůh. Boha tedy nelze pojímat jako

---

<sup>65</sup> Tamtéž, s. 191.

<sup>66</sup> Srov. TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 50.

<sup>67</sup> Srov. HRABAL, J. Lévinasova etika odpovědnosti k druhému. In: *Casopis-texty.cz* [online], s. 10–13.

objekt našeho zkoumání.<sup>68</sup> Levinas tvrdí, že se nelze dopracovat k ideji Nekonečna prostřednictvím rozumu. Nekonečno nelze oddělit od ideje Nekonečna. Idea Nekonečna je myšlenka bytí. Rozumem nelze definovat obsah ideje Nekonečna, jelikož její poznání spočívá v myšlence, že Nekonečno tuto ideu přesahuje, a to až do nekonečna. Idea Nekonečna je nekonečné dění v Nekonečnu. Idea Nekonečna je uskutečnitelná pouze ve vztahu s Druhým jakožto Nekonečnem.<sup>69</sup> „*Idea Nekonečna je způsobem bytí – děním nekonečna z nekonečna.*“<sup>70</sup> Subjektivita obsahuje více, než je možné obsáhnout. Subjektivita je přijímání Druhého, v ní se dovršuje idea Nekonečna. Obsahovat více znamená neustále bořit rámce myšlených obsahů. Překračovat imanenci takovým způsobem, aby nedocházelo k redukování na pojem sestupu.<sup>71</sup>

Abychom se tedy mohli přiblížit k Nekonečnu, musíme se skrze vztah přiblížit k Druhému. Tímto směrem se ubírá etická koncepce Levinase, která směřuje k nalezení Nekonečna. Druhý a vztah s Druhým nám manifestuje ideu Nekonečna. Důležitým faktorem při nalezení ideje Nekonečna je absolutní oddělení obou členů. Pouze oddělené celky si mohou zachovat svou neohroženost, tedy Druhý si zachovává absolutní vnějšnost vůči mně. Vnější bytost nepřichází o svou vnějšnost svým projevem, nýbrž se „vyvazuje“ ze vztahu, kde se zjevil. Pokud by oddělení chybělo, nebylo by možné tuto ideu nalézt. Je nutné, aby byl Druhý ve vztahu absolutně oddělen, jelikož právě tehdy se zjevuje ona idea Nekonečna. Oddělení členů je důležité z hlediska ohrožení, které by v případě neoddělených částí mohlo nastat. Ohrožení členů znemožňuje vztah, na jehož pozadí vyvstává idea Nekonečna. Ohrožení v podobě totality, která by oba členy zahrnula do systematického jednotícího celku. Každý člen musí mít svou neohroženou integritu. Druhý člověk musí být vnější vůči mně. Já je procesem interiorizace absolutně odděleno od Druhého a je to právě Touha, jež mě vede směrem k Druhému. Levinas objasňuje pojem Touha, uvádí ji jako hybnou sílu, která nás vede k Nekonečnu. Touha po Nekonečném se nám ukazuje při vztahu s Druhou osobou. Je to Touha, která je absolutně nezištná a Levinas ji nazývá dobrotou.<sup>72</sup> Je to touha po Jiném, je to touha metafyzická. „*Metafyzická touha míří k něčemu úplně jinému, k absolutně jinému.*“<sup>73</sup> Tato touha se v nás rodí a vede nás směrem za hranice poznatého. Tuto touhu nelze uspokojit. Touha, která by se dala uspokojit, je podobna

---

<sup>68</sup> Srov. LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 187.

<sup>69</sup> Srov. Tamtéž, s. 45.

<sup>70</sup> Tamtéž, s. 14.

<sup>71</sup> Srov. Tamtéž, s. 14.

<sup>72</sup> Srov. Tamtéž, s. 35.

<sup>73</sup> Tamtéž, s. 19.

touze metafyzické ve zklamání nad uspokojením a bezradností z neuspokojení. „*Intence metafyzické touhy je jiná: touží po tom, co přesahuje všechno, co by ji mohlo naplnit.*“<sup>74</sup> Levinas zde podotýká, že běžné pojetí Touhy nemůže chápat její zvláštní nárok. V takovém případě by v běžně analyzovaném pojmu Touha stála v jeho základech potřeba – potřeba vycházející z nedostatku. Touha po Nekonečnu není potřebou, která uspokojuje naši žízn a náš hlad.<sup>75</sup> Tato Touha, kterou nelze uspokojit, vnímá Druhého jako jiného a neuchopitelného. To, co je vytoužené, tuto touhu nenaplnuje, nýbrž ji prohlubuje.<sup>76</sup> Levinas tvrdí, že vztah k ideje Nekonečna je založen na schopnosti subjektu nechat se vyučovat. Vyučování jest pro něj rozmluvou, kdy je učitel schopný svému žákovi ukázat jeho nevědomosti. Takto se idea Nekonečna zavádí do mě. „*Idea Nekonečna implikuje duši schopnou obsáhnout více, než je sama s to ze sebe získat.*“<sup>77</sup> Bytost je takto schopna vztahu k vnějšímu a svou interioritu nepojímá jako totalitu bytí.<sup>78</sup> Takové poznání, jaké filosofie hledá, utváří z Jiného Stejně. Levinasova myšlenka Nekonečna ovšem spočívá v nestejnosti, jinakosti. Připouští, že toto Nekonečno je nám dáno Bohem. Při pohledu na Druhého se v jeho tváři setkáváme s myšlenkou Boha. Vztah k Nekonečnu popisuje jako touhu, přičemž tato touha nemůže být nikdy uspokojena.<sup>79</sup> Levinas tedy hovoří o setkání s Bohem skrze tvář Druhého. Setkáváme-li se s Druhým před jeho tváří, setkáváme se zároveň i s tváří „Nejvyššího“. Levinas konstatuje: „*Boží dimenze se nám otevírá, vycházíme-li z lidské tváře.*“<sup>80</sup> Tvář nese pojem pravdy a pravda je pak spatřována v jejím výrazu. Rozmluva s Druhým je chápána jako přijetí jeho výrazu, který není určen myšlenkovými pochody. Nemůžeme si tak předem vytvářet závěry o Druhém, od Druhého přijímám více, než mohu obsáhnout, tedy mám ideu Nekonečna. To však znamená, že se nechávám Druhým vyučovat. Vyučování se ke mně dostává zvenčí a dává mi tedy více, než je v mém vlastním obsahu.<sup>81</sup>

Nyní si zrekapitulujeme hlavní Levinasovy úvahy o tváři a ideje Nekonečna. Zásadním prvkem Levinasovy etiky vztahování se k Druhému je pojem epifanie tváře, který vyjadřuje její absolutní neobsažnost a nekonečnou transcendenci. Tvář nelze vidět ani uchopit, jelikož by se k ní přistupovalo jako ke jsoucňům, což by jí znemožnilo její

<sup>74</sup> Tamtéž, s. 20.

<sup>75</sup> Srov. Tamtéž, s. 19.

<sup>76</sup> Srov. LEVINAS, E. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*, s. 193.

<sup>77</sup> LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 159.

<sup>78</sup> Srov. Tamtéž, s. 159.

<sup>79</sup> Srov. LEVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 181.

<sup>80</sup> LEVINAS, E. *Být pro druhého: (dva rozhovory)*, s. 14.

<sup>81</sup> Srov. LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 36.

transcendenci. Rozhovor tváří v tvář je nositelem vztahu s Druhým. Pravdu nacházím ve výrazu tváře Druhého, a to prostřednictvím její transcendence, nemohu ji nikterak obsáhnout. Tvář se mě dovolává, dovolává se odpovědnosti, kterou jsem povinen uposlechnout. Odpovědnost je absolutní a nemohu ji jakkoli odejmout. Před tváří druhého člověka je na mě vznášen etický nárok, jež mě zavazuje k uposlechnutí příkazů a zákazů, jež odkazují k desateru přikázání. Nesmím Druhého zabít, nesmím ho opustit v jeho nouzi. Ve tváří Druhého se mi zjevuje Nekonečno, jež je nositelem mravního nároku. Levinasovo pojetí ideji Nekonečna počítá s absolutně oddělenými členy vztahu a s Druhým jakožto s vnější bytostí. Touha je pak hnací silou při hledání Nekonečna. Přiblížit se Nekonečnu je možné pouze vztahem s Druhým. Ve tváří Druhého se nám zjevuje samotná myšlenka Boha jako Nekonečna. Bůh je přítomen ve tváří Druhého a já se k němu skrze tvář přibližuji. Setkání s tváří je tak prvním momentem etického vztahu, kdy jsem odpovědný za Druhého.

## 2.4 Odpovědnost za Druhého

S přítomností tváře vyvstává moje odpovědnost za Druhého. V této části práce si tedy vyložíme pojetí etiky jakožto bezmezní odpovědnosti, kterou nás druhá bytost zavazuje ve svém pohledu. Navážeme na koncepci svobody a doložíme Levinasovu vztahovou asymetrii.

Etika je Levinasem chápána jako odpovědnost za Druhého. Bytost odpovídá za Druhého tím, co neudělala, i tím, co učinila při setkání s tváří.<sup>82</sup> Odpovědnost přichází při střetu s tváří Druhého. Ať už chci tuto odpovědnost přijmout, nebo ne, v tuto chvíli je mi dána. V tuto chvíli se stávám odpovědným za Druhého, aniž bych si mohl jakýmkoli způsobem zvolit nebo vybrat. Tato odpovědnost mě přesahuje. Subjektivita je založena teprve až se vztahem k Druhému. Sama o sobě se nenachází. Subjektivita, jež mě chápe jako subjekt, který je oddán Druhému. Vztah s Druhým je ve své podstatě nejbližší možné setkání, aniž bychom Druhého museli znát. Blízkost spočívá v odpovědnosti za Druhého. Druhá osoba, jeho tvář i tělo mi přikazuje, abych mu sloužil. Tvář přikazuje moji oddanost.<sup>83</sup> Vztah k Druhému je vztahem asymetrickým, jelikož odpovědnost za Druhého mám a nemohu očekávat, že Druhý ji bude mít za mě.

---

<sup>82</sup> Srov. LEVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 181.

<sup>83</sup> Srov. Tamtéž, s. 182.

Dle Levinase jsem „*rukojmím za Druhého*“. Subjektivita na sebe přijímá úděl rukojmího.<sup>84</sup>

Jako rukojmí jsem odpovědný za Druhého. Stávám se tak jeho zajatcem. Mám na svědomí jeho život a ručím tím svým. Má existence je propojena s odpovídáním a odpovědností za Druhého. Svoboda je založena na heteronomním vztahu k Druhé bytosti. „*Svoboda ‚rukojmího‘ je nesnadná, ale je pravá a úplná a je vskutku dialogická, osvobozující, protože je bytostně eticky odpovědná.*“<sup>85</sup>

Hrabal píše, že podle Levinase jsem Druhým zpochybňován, jelikož jej nemohu ovládat. Exteriorita Druhého je podmínka mého zpochybnění. Jak již bylo výše zmíněno, Druhého nemohu vlastnit nebo jej uchopovat pomocí poznání. Druhý přesahuje veškeré mé ideje o něm, a proto se Druhého nelze zmocnit. Idea Nekonečna přináší mravní vědomí, což je však problematické vzhledem k pojmu svoboda. Přijetí Druhého je omezení mé svobody, tedy zpochybňuji svou svobodu tím, že přijímám Druhého. Druhý však neexistuje, aby byl proti mé svobodě, nýbrž ji ustavuje.<sup>86</sup> Chalierová píše, že Levinas kritizuje pojetí svobody tak, jak jej stanovuje tradiční filosofie. Ta svobodu chápe jako autonomii mravní i politickou. Svobodu člověku přináší jeho racionalita, vytváří si svůj mravní zákon. V politické sféře jsou to zákony, jež pocházejí z obecné vůle, jak ji například vykládá J. J. Rousseau ve své *Společenské smlouvě*. Ta říká, že svobodu zaručuje pouze poslušnost zákonu tak, jak je napsán.<sup>87</sup> Hrabal podotýká, že Levinas chápe pod pojmem svoboda mě jakožto vyvoleného. Vyvolený obsahuje nezrušitelný příkaz, díky němuž je v této odpovědnosti jedinečný. Jsem vyvolený k tomu, abych byl odpovědný. Dokonce jsem odpovědný i za odpovědnost Druhého. Odpovědnost zakládá etickou svobodu. Odpovědnost je mnohem více než bytí samo, přesahuje jej. Nekonečná odpovědnost je dána člověku a nelze o ni přijít, jsem *rukojmím za Druhého*.<sup>88</sup>

S odpovědností za Druhého vyvstává otázka svobody. Levinasovo pojetí svobody je dle Chalierové pojetím heteronomním. Svoboda je chápána jako Já, které je podřízeno Druhému. Takto se subjekt zbavuje svého egocentrismu. Svoboda je spatřována v požadavcích Druhého, v jeho potřebách. Druhým však míní člověka nebo Boha. Slovo Druhý je Levinasem míněno jako slovo, jež rozbíjí sebestřednou povahu Já

---

<sup>84</sup> Srov. Tamtéž, s. 183.

<sup>85</sup> LEVINAS, E. *Být pro druhého: (dva rozhovory)*, s. 14.

<sup>86</sup> Srov. HRABAL, J. Lévinasova etika odpovědnosti k druhému. In: *Casopis-texty.cz* [online], s. 10–13.

<sup>87</sup> Srov. CHALIER, C. *O filosofii Emmanuela Lévinase: s úvodní studií Jeana Lacroix*, s. 16.

<sup>88</sup> Srov. HRABAL, J. Lévinasova etika odpovědnosti k druhému. In: *Casopis-texty.cz* [online], s. 10–13.

a probouzí k lidskému vnímání.<sup>89</sup> Takovéto pojetí svobody ji nazývá nesnadnou svobodou, jelikož nás nutí, abychom si uvědomili svou odpovědnost za druhého člověka. Neseme si svůj úděl, svou odpovědnost a jsme povinni odpovídat Druhému na jeho volání, takto se projevujeme autonomně. Levinas chápe odpovědnost jako tu, jež předchází naší svobodě. Nejprve jsem odpovědný, tato odpovědnost si mě sama zvolí, stávám se vyvoleným.<sup>90</sup> Z mé odpovědnosti mě nikdo nemůže vyvázat. Identita Já je založena na sesazení svrchovaného Já. Tím, že neseme toto břemeno, se stáváme jedinečnou bytostí. Tato zátěž je nám dána navzdory našemu vlastnímu Já. Levinas v této souvislosti cituje Dostojevského, který říká: „*Jsme všichni odpovědni za všechny a za všechno přede všemi, a já víc než ti druzí.*“<sup>91</sup>

S odpovědností přichází jakési vystavení se Druhému. Vystavujeme se a jsme zranitelní. Jsme vystaveni Druhému a obnaženi, jako bychom neměli ani kůži. Tato situace může v nejkrajnějším případě vést až ke smrti. Dáváme mu sebe, obětujeme sebe za Druhého. „*Odpovědnost vychází z absolutní vlády Dobra nad člověkem, je zcela bezpodmínečná a nevyhnutelná.*“<sup>92</sup> Čím jsem poctivější, tím jsem odpovědnější. S Druhým nejsem nikdy vyrovnán. Etický požadavek nelze zcela naplnit. Levinas tento fakt vysvětluje s příměrem, že žádný člověk nikdy nemůže říci, že vykonal všechny své povinnosti.<sup>93</sup> Důsledek setkání s Druhým je spatřován v bytí pro Druhého, nikoli v bytí pro sebe. Událostí, setkáním s Druhou osobou jsme zasaženi, egoistické a naivní Já se proměňuje, přiznává si svou podřízenost.<sup>94</sup>

Vztah s druhou bytostí je tedy čistě asymetrickým vztahem. Levinas tvrdí, že co mohu požadovat od sebe, nemohu srovnávat s tím, co mám právo požadovat od druhého člověka. Takto vnímá mravní zkušenost, jež zakládá metafyzickou asymetrii. Nemohu se spatřit zvenčí a mluvit stejným způsobem o sobě a o ostatních.<sup>95</sup> Druhý mě ze své nadřazené pozice předurčuje k odpovědnosti. Rovnost mezi námi není možná, jelikož ji transcendence Druhého znemožňuje. Svoboda Druhého je nadřazeností, jež pochází z transcendence samé. Levinas zde podotýká, že subjekt vládne sobě, vlastní se

---

<sup>89</sup> Srov. CHALIER, C. *O filosofii Emmanuela Lévinase: s úvodní studií Jeana Lacroix*, s. 18.

<sup>90</sup> Srov. Tamtéž, s. 20

<sup>91</sup> LEVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 184.

<sup>92</sup> TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 54.

<sup>93</sup> Srov. LEVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 184.

<sup>94</sup> Srov. SIKORA, O. a J. SIROVÁTKA. *Lévinas v konfrontaci*, s. 136.

<sup>95</sup> Srov. LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 94.

a přenáší identitu tam, kde přichází do styku s popřením. Podstata svobody je spatřována v takto pojatém imperialismu Stejného.<sup>96</sup>

Druhého vnímá jako požadavek, který velí této svobodě, je původnější než to, co se děje ve mně. S výjimečností Druhého přichází etická nemožnost jej zabít, označuje jej koncem zmocnění. Nad Druhým nemohu mít moc, jelikož se vymyká každé ideji, kterou si o něm mohu myslet.<sup>97</sup>

#### 2.4.1 Třetí

Doposud jsme se zabývali Levinasovou etikou založenou primárně na vztahu k druhému člověku. Intersubjektivní vztah je samozřejmě pro Levinase zásadní, avšak jeho pojetí vztahu odkazuje i na *třetího*, jež zahrnuje i ostatní bytosti tohoto světa.

Vztah s druhým člověkem je základním prvkem Levinasovy etiky. Odpovědnost za Druhého mám a nemohu se z ní jakkoli vyvázat. V epifanii tváře však Levinas odkazuje i na „třetího“, tím míní lidstvo. Mám odpovědnost za Druhého a zároveň tedy i za ostatní bytosti. Pokud bych jakkoli ublížil Druhému, ublížil bych i dalším lidem. V takovémto případě se stává vztah s Druhým symetrickým, jelikož je třetí zahrnut etickým nárokem. Vztah s Druhým nechápe jako vztah, který má přednost před ostatními lidmi, ale vztah ke třetímu je chápán jako jeho nutný důsledek. Ve tváři druhého člověka na mě pohlíží kdosi třetí, řeč vnímá jako spravedlnost. Tvrdí, že skrze tvář se otevírá lidství. V takovémto vztahu, kdy tvář Druhého zahrnuje zároveň i třetího, je mi Druhý roven. Tato rovnost odkazuje ke třetímu, který je přítomen a kterému už Druhý slouží v jeho nouzi.<sup>98</sup>

Nekonečno je přítomno ve tváři Druhého, je nouzí a přítomností veškerého lidstva. Společenské vztahy vycházejí z prezentace Jiného Stejnému ve výrazu tváře. Zároveň je druhý člověk bratrem ostatních bytostí. Bratrství je v původním smyslu chápáno jako odpovědnost vůči tváři, jež je pro mě cizincem. Výraz tváře Druhého, který nemohu smyslově obsáhnout, tedy odkazuje ke třetímu. Pokud však Druhý odkazuje na další bytosti, jež nazývá Levinas bratry, uvědomuji si tento závazek, jsem odpovědný za Druhého a zároveň za všechny další bytosti.<sup>99</sup> Zdá se tedy, že spravedlnost Levinas chápe jako uvědomění si faktu, že vztahem k Druhému přebíráme odpovědnost za další.

---

<sup>96</sup> Srov. Tamtéž, s. 71.

<sup>97</sup> Srov. Tamtéž, s. 74.

<sup>98</sup> Srov. Tamtéž, s. 188.

<sup>99</sup> Srov. Tamtéž, s. 189.

## 2.5 Tělesnost a slast

Dle Sirovátky je pro Levinase pojem těla vnímán v úzkém sepětí s lidskou identitou. Tělo je nutností pro přítomnost ontologické identity, zároveň se v něm odehrává etická subjektivita bytosti. V tělesnosti se nachází *proprium* bytosti. Individuace subjektu se vytváří pomocí tělesné schránky, zároveň je tělo prostředníkem k navázání vztahu s druhou osobou. Výchozím bodem pro Levinasovy úvahy je fenomenologický rozbor života a slast je pro něj primárním pojmem.<sup>100</sup>

Žít ze slasti znamená dle Levinase těšit se z něčeho.<sup>101</sup> Užívat si věcí materiálních, užívat si spánek, myšlenky či další součásti života a mít z nich požitek. Slast je významnou součástí našich každodenních životů. Objekty slasti se nám dle Levinase nabízejí, jsou pro nás připraveny, abychom je užívali.<sup>102</sup> Slast se vyznačuje svou nezávislostí. Žijeme ze slasti a štěstí, jež charakterizuje tuto nezávislost.<sup>103</sup> Ve slastném užívání je bytost egoistou, který vše vztahuje do sebe ve svém osamění a který nepřipouští požadavky Druhého neboli vnímá pouze své.<sup>104</sup> Žijeme tedy z našim potřeb, které nás nezotročují, jelikož si jich slastně užíváme. Potřeba tedy není vykládána jako pouhý nedostatek. Naše bytí je šťastné v ukájení svých potřeb. Levinas dokonce nazývá potřebu jako šťastnou závislost, která je schopna uspokojení stejně<sup>105</sup> „jako prázdné, jež se naplňuje“.<sup>106</sup> Potřeba je tedy nutně spjata s naší tělesnou schránkou, jež se může skrze ni naplňovat. Bytost je šťastna, pokud si užívá svých potřeb, tehdy je člověk vnímán jako subjekt. Život je vnímáním štěstí, které se odvíjí od uspokojování potřeb. Žití je těšení se z života a zoufání si nad ním, dle Levinase je možné jen z důvodu, že je původně štěstím. Pokud štěstí schází, je tím míněna přítomnost utrpení. Život se neodvozuje z nepřítomnosti potřeb, bytost je šťastna, pokud si je vědoma svých potřeb a těší se z jejich uspokojování. Šťastný život znamená pro jedince život osobní. Ipseita Já se vytváří jedinečným způsobem za pomoci štěstí a slasti, zasazením jedinečného Já do světa. Díky slasti se uskutečňuje oddělené autochronní Já u sebe doma.<sup>107</sup> Prvním pohybem Stejného je pro Levinase potřeba, jelikož bez ní by nebyla možnost žít

---

<sup>100</sup> Srov. SIROVÁTKA, J. *Etika a tělesnost v myšlení Emmanuela Lévinase* [online], s. 8.

<sup>101</sup> Slast, francouzsky *jouissance*, je odvozeno z *jouir*, jež znamená těšit se z něčeho, užívat si.

<sup>102</sup> Srov. LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 92.

<sup>103</sup> Srov. Tamtéž, s. 93.

<sup>104</sup> Srov. Tamtéž, s. 116.

<sup>105</sup> Srov. Tamtéž, s. 96.

<sup>106</sup> Tamtéž, s. 97.

<sup>107</sup> Srov. Tamtéž, s. 97.

šťastně.<sup>108</sup> Potřeba znamená jakýsi odstup. Bytost je ve světě neustále ve styku se svými potřebami. Pro potřebu je zásadní, aby bytost překročila svou animální a vegetativní podmíněnost. Z toho vyplývá, že uspokojováním našich potřeb získáváme kvalitní, naplněný a šťastný život. Jde především o způsob naplňování potřeb, nejde pouze o přežití ve světě.<sup>109</sup> Dle Sirovátky je zřejmé, že potřebou je míněna závislost na Druhém, která je však závislostí v čase, což znamená jistým zdržením této závislosti. Tímto odstupem se miní fakt, který ukazuje potřebu jako ohroženou nejistotou, jež vnímá své ohrožení z pochyb ze zajištění veškerých svých potřeb.<sup>110</sup>

Slastí nemyslí Levinas psychologický stav, ale popisuje ji jako samo chvění Já.<sup>111</sup> Říká, že je lidské těšit se bez užitku, bez vztahu k něčemu jinému. Činnost neodvívá svou hodnotu a smysl z nějakého posledního a jediného cíle. Svět je souborem autonomních účelností, jež o sobě nevědí. Naše potřeby nejsou zahrnuty v systému rozumu ani nejsou systémem instinktu. Levinas tvrdí, že starost o živiny není pevně propojena se starostí o naši existenci.<sup>112</sup> „Žít znamená hrát si navzdory účelnosti a napětí instinktu; žít z něčeho, aniž by toto něco mělo smysl cíle anebo ontologického prostředku, je to prosté hraní neboli slast ze života.“<sup>113</sup> Miní se tím tedy bezstarostnost vůči existenci. Svět chápe jako přijímání jeho bohatství a těšení se z něj. Slast dokáže navracet věcem jejich živlové kvality. Bytí je v tomto smyslu chápáno jako nevědomost toho, „že hlad pokračuje až do starosti o zachování“<sup>114</sup>, tj. slast.

Sirovátka píše, že Levinasovo pojetí slasti není chápáno v hedonistickém smyslu, tedy že množství požitku není přímo úměrné s nalezením sebe sama. Pojem slasti má hlubší význam. Jde tu především o nalezení posledního vztahu života, nalezení toho, co nás při něm drží. To Levinas nachází právě ve štěstí slasti. Slast je původním vztahem k Já, jež chce žít.<sup>115</sup> Levinas píše, že slast je poslední vědomí veškerých obsahů, jež plní můj život. Slast objímá své obsahy. Životem nemíní „nahou“ existenci, je to život plný práce a živin.<sup>116</sup> Dle Sirovátky se u Levinase vědomí jakožto teoretický rozum odvíjí od

---

<sup>108</sup> Srov. Tamtéž, s. 97.

<sup>109</sup> Srov. Tamtéž, s. 98.

<sup>110</sup> Srov. SIROVÁTKA, J. *Etika a tělesnost v myšlení Emmanuela Lévinase* [online], s. 9.

<sup>111</sup> Srov. LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 95.

<sup>112</sup> Srov. Tamtéž, s. 115.

<sup>113</sup> Tamtéž, s. 115.

<sup>114</sup> Tamtéž, s. 115.

<sup>115</sup> Srov. SIROVÁTKA, J. *Etika a tělesnost v myšlení Emmanuela Lévinase* [online], s. 8.

<sup>116</sup> Srov. LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 93.

životní praxe, k ní se vždy již vztahuje. Nejdříve je tu tedy praxe, kterou vědomí chápe jako svůj obsah.<sup>117</sup>

Objímání obsahů tedy bytost zaměstnává ve slastném užívání. Život je pro Levinase láska k životu, je vztahem k obsahům, jež nejsou mé bytí, ale jsou pro mě významnější než bytí samo. Tyto obsahy vnímá jako cenu života. Pojem tělo vyjadřuje jakési *stát na sobě*, být svým pánem, na druhé straně je tělo chápáno jako stání na zemi, setrávání v jiném, kdy jsem doslova zatěžován svým tělem. Tímto zatížením se nemíní čistá závislost. Ukazuje se jako štěstí toho, kdo se z něj těší. Má existence chce přežít. Od této závislosti mohu přejít k radostné nezávislosti. V utrpení pochází má existence z mého nitra. „*Být u sebe doma v něčem jiném, než jsem já, být sebou tím, že žiji z něčeho jiného, než jsem já sám, žít z..., to vše se konkretizuje v tělesné existenci.*“<sup>118</sup> „Vtěleným myšlením“, které se prvotně neděje jako myšlení působící na svět, chápe Levinas oddělenou existenci, která potvrzuje svoji nezávislost ve šťastné závislosti potřeb. Tyto perspektivy oddělenosti konstituují tělo současně.<sup>119</sup>

Tělesná schránka je propojena s pojmem obydlí. Ve svém domě jsme u sebe doma. Tímto obydlím však Levinas nechápe zakořenění v nějakém místě, míní tím naopak jakési odpoutání od těchto kořenů.<sup>120</sup> Sirovátka píše, že dům je chápán jako prodloužení tělesné schránky, která je v přímém styku s domovem. Takto jsem schopný ekonomického života. Doma již nejsem závislý na vnějším světě, závislost na něm je odložena. Tehdy se bytost usebírá ve svém domově a vytváří se vědomí, jež je „odkladem tělesnosti těla“. Tělesnost znamená pro Levinase panování, což je svrchovaností štěstí ve slasti, a závislost, kdy slast odkazuje na ostatní, kterého si slastně užívá. Z toho vyplývá dvojznačnost, se kterou chápe Levinas tělesnou existenci. Druhý člověk je také bytostí tělesné konstituce a Já jej přijímá otevřením svého domu.<sup>121</sup> Tělesnost Druhého nás odkazuje k erotickému vztahu.

Bierhanzl a Novotný píší, že erotická intencionalita je důležitá pro konstituci významu rodičů pro jejich děti. Je důležitá jak pro tvorbu vlastní identity, tak pro vnímání odlišnosti od rodičů. Levinas tuto intencionalitu popisuje na milencově laskání, kdy laskání na ničem nelpí. Nesnaží se po něčem sahat. Levinas ji popisuje jako cestu, která není vidět. Je tedy cestou zkoumání. Tělo mého druhá je mi přítomno a naplňuje

---

<sup>117</sup> Srov. SIROVÁTKA, J. *Etika a tělesnost v myšlení Emmanuela Lévinase* [online], s. 9.

<sup>118</sup> LEVINAS, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*, s. 144.

<sup>119</sup> Srov. Tamtéž, s. 144.

<sup>120</sup> Srov. Tamtéž, s. 152.

<sup>121</sup> Srov. SIROVÁTKA, J. *Etika a tělesnost v myšlení Emmanuela Lévinase* [online], s. 11.

pojem erotické lásky. Odhaluje se pro mě a já ho mohu laskat. Jiný je však vtělen do tohoto těla a nachází se až za tímto děním. Snaha odhalit Jiného mým laskáním je však marná. To osvětluje Levinas tím, že snaha laskat je spíše v hledání než v uchopování.<sup>122</sup> Tělo je tedy jakýsi nástroj, kterým chceme poznat Druhého. Levinas tuto formu lásky nazývá „pathos“. Nahotou těla Druhého se pokoušíme zachytit jeho samého, vždy však bez úspěchu. I když je Druhý nahý tělesně, on sám je stále před námi. Toužíme po něm skrze jeho tělo.<sup>123</sup> „*V rozkoši je Jiný Já a je oddělen od Já. Oddělení Jiného uvnitř tohoto společenství cítění zakládá prudkost rozkoše.*“<sup>124</sup> Toužíme po tom, co nemáme ve své moci. Druhého chápe Levinas (v pojetí erotické lásky) jako toho, kdo mnou ožívá, a zároveň toho, kdo je stále Jiný skrze svou tvář. Existence je v této chvíli potřebou i touhou zároveň. Touhou metafyzickou i tělesnou. Erotický subjekt v tomto splývání a zároveň odlišování projevuje intencionalitu, směřuje za sebe. Tato intencionalita směřuje dle Levinase k dítěti. Dítě je výsledkem erotického vztahu.<sup>125</sup>

---

<sup>122</sup> Srov. BIERHANZL, J. a K. NOVOTNÝ, eds. *Za hranicemi tváře: Levinas a socialita*, s. 24.

<sup>123</sup> Srov. Tamtéž, s. 23.

<sup>124</sup> Tamtéž, s. 25.

<sup>125</sup> Srov. Tamtéž, s. 25.

# ZÁVĚR

Cílem této práce je systematicky popsat a shrnout etickou koncepci vztahu k druhému člověku v pojetí Emmanuela Levinase.

První kapitola je stručným popisem Levinasova filosofického a rodinného života. Čtenář je obeznámen s průběhem jeho studijních let a se zásadními milníky jeho kariéry. Zmíněno je zde také jeho hlavní dílo *Totalita a nekonečno*, které se také stalo primárním literárním zdrojem při tvorbě této bakalářské práce. Můžeme konstatovat, že Levinasovo dílo se opírá převážně o fenomenologii, judaismus a etiku.

*Vztah etický* je název druhé kapitoly, jež vystihuje základní pojetí vztahu k druhému člověku. Etika (jakožto mravní vědomí) je pro Levinase *první filosofií*, která umožňuje svým přístupem k Druhému spravedlivou a odpovědnou společnost. Společnost, ve které se nenachází systematický, totalizující prvek, jež by vše odlišné a jiné převáděl na rozumem pojmající celek. Tímto principem dochází k *etickému obratu*, jež nahrazuje ontologii metafyzikou. Etický vztah s druhým člověkem je tak zároveň vztahem metafyzickým, ve kterém se na Druhého nahlíží jako na jedinečnou a svébytnou bytost, díky níž je možné dopracovat se k pravdě. Pravda však předpokládá exterioritu Druhého, který je absolutně oddělen od Já. Exteriorita je charakteristická svou jinakostí, vnějšností a neuchopitelností mnou. Je to způsob nahlížení na Druhého, jež nevede k totalizaci. Tato situaci se děje v etickém vztahu vždy v postavení „tváří v tvář“. Tvář je tím prvním, co vidím a co mě nahlíží. Tvář je tak prvotním momentem, jež zakládá etickou dimenzi mezi mnou a Druhým. I když tvář vidím, a i tento fakt je zahrnut do etické koncepce vztahu s Druhým, je její podstata spatřována v její epifanii, v její neviditelnosti jakožto transcendenci. Epifanii tváře nelze percepčně poznat, uchopit ji jako jsoucnou a obsáhnout její podstatu. Smysl je v jejím výrazu, který odkazuje k Nekonečnu, k Bohu a k třetímu – ke společnosti. Výrazem se druhá bytost stává subjektem, jež zakládá tento intersubjektivní vztah. A je to právě Touha, Touha po jiném a po Nekonečném, co mě nutí přiblížit se k Druhému, přiblížit se mu skrze jeho tvář. Transcendence je tak přítomna vždy v této etické situaci. S pohledem druhého člověka vyvstává etický nárok, který je na mě kladen a který Druhý nevytváří, nýbrž je

součástí jeho jinakosti. Levinasovi tak jde o vztah mezi Já a Ty, kdy tento vztah vede vždy od Já k Druhému a je vztahem asymetrickým, Druhý je ten, za něhož nesu odpovědnost. Jsem odpovědným za Druhého v našem čistě etickém vztahu. Odpovědnost za Druhého je odpovědností nevyhnutelnou. Druhý člověk je středem mého zájmu. Už to nejsem Já se svým egocentrismem, ale Druhý, jemuž se vydávám na milost. Vždy jsem povinen vyslyšet potřeby a volání Druhého, a to za jakýchkoli okolností. Levinas apeluje na tento fakt a nazývá mě „rukojmým“ za Druhého.

Aby však vztah mezi Já a Druhým mohl být navázán, je nutné splnit několik základních podmínek. Já musí být absolutně oddělené od Druhého. Já je pak samostatně stojící člen, který je výchozím bodem tohoto vztahu. Já je Stejné, jelikož vše jiné vztahuje do sebe. Já znamená mít identitu a podstata identity je definována v neustálém ztotožňováním se s veškerým děním v mém životě. Tato interiorizace subjektu neboli ztotožňování Stejného probíhá v egoismu slasti. Pomocí pobývání a ztotožňování si bytost slastně užívá všeho, co se mu na světě dostává, těší se tak ze svého žití.

Druhý musí být taktéž absolutně oddělen od Já. Druhý je vůči mně absolutní exterioritou, jež se mi zjevuje jako jinakost sama. Právě jeho jinakost z něj činí Jiného ve smyslu absolutního oddělení od Stejného. Tyto dva radikálně oddělené celky spolu mohou navázat etický vztah, jehož podstatou bude morálka, mravní svědomí, jež mi nedovolí zůstat k Druhému lhostejný. V takovémto případě se vztah navazuje za pomoci řeči, ta je tedy chápána v čistě etickém pojetí. Řeč vytváří vztah subjektu a objektu, zjevuje Jiného mému Já a předpokládá cizotu mluvčích. Řeč ponechává Já a Druhého v naprosté transcendenci, jelikož vychází z jejich absolutní oddělenosti, takže nejsou logicky propojeni. Tehdy se mohu Druhému přiblížit. Tehdy je možné přiblížit se k transcendenci, jež mi Druhý zjevuje. V dialogu se vytváří pravda, jelikož Stejný a Jiný netvoří totalizující celek. Nekonečno, které Druhý manifestuje, představuje transcendenci, o kterou Levinasovi ve vztahu s druhou osobou jde. Nekonečno, jež nás skrze tvář přibližuje k samotnému Bohu. Boha tak lze nalézt pouze ve vztahu s Druhým.

Podkapitola *Touha po Nekonečnu* pojednává o hledání Nekonečna skrze vztah s Druhým a prostřednictvím ideje Nekonečna. Metafyzická Touha je hybnou silou, jež nás vede směrem k Nekonečnu.

Idea Nekonečna je důležitým pojmem při hledání Nekonečna. Díky ní je možné přiblížit se Nekonečnu, jelikož díky ní jsem schopen obsáhnout více, než mohu ze sebe získat. To lze však pouze za předpokladu, že se nechávám Druhým vyučovat.

Druhého nemohu vlastnit nebo jej rozumově uchopit, přesně to však předpokládala ontologie západní filosofické tradice a nazývala to svobodou. Má svoboda je tak zpochybňována tím, že přijímám odpovědnost za Druhého. U Levinase se tak hovoří o „nesnadné svobodě“, jež je svobodou heteronomní. Já je podřízeno Druhému a jeho egocentrismus je nahrazen požadavky druhého člověka. Tento můj úděl ze mě činí jedinečnou svobodnou bytost, která se obětuje za Druhého. Etický požadavek však nelze nikdy zcela naplnit. Důsledkem setkání s druhou bytostí je tak bytí pro Druhého.

Poslední podkapitola se zaměřuje na Levinasovo pojetí tělesnosti a slasti, jelikož spolu tyto dva fenomény úzce souvisí. Slast lze zakusit pouze ve spojení s tělesnou schránkou, která nám přináší naše místo ve světě. Tělo je prostředníkem k navázání vztahu s Druhým a zároveň se skrze něj vytváří individuace subjektu. Tělo je tak prvotním aspektem, díky němuž mohu navázat vztah s Druhým. Tělo, v němž se odehrává má identita, tak umožňuje mé šťastné a slastné užívání si života. Významem pojetí slasti je nalezení posledního vztahu života. Levinas chce nalézt odpověď na otázku, co je smyslem našeho života. V těle jsme u sebe doma. V tomto pojetí jsme ve své interioritě Já a jsme u sebe doma na nějakém místě ve svém obydlí.

Druhý je, jak se ukazuje, tím nejpodstatnějším smyslem mého života. Vyvstává však otázka, za jakou cenu. Přebírám odpovědnost za Druhého a dávám se mu jako jeho „rukojmí“. Jsem tedy jeho zajatcem. Dobro je tedy vyslyšení požadavků Druhého, i kdyby na něm závisel můj život. Jistý rozpor je zde patrný. Pokud by tato odpovědnost za Druhého platila pro všechny lidi, každý by byl odpovědný za každého. To však Levinas neříká, nemohu nikomu určovat jeho odpovědnost.

## Seznam literatury

BIERHANZL, J. a K. NOVOTNÝ, eds. *Za hranicemi tváře: Levinas a socialita*. Praha: Filosofia, 2014. ISBN 978-80-7007-428-2.

BLECHA, Ivan. *Filosofie*. 4. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-718-2147-0.

CASPER, Bernhard a Jolana POLÁKOVÁ. *Míra lidství: Rosenzweig a Lévinas*. Praha: Oikoymenh, 1998. Oikúmené (OIKOYMENH).

HORYNA, Břetislav. *Totalita, nekonečno, stopa nové transcendence in SPFFBU, B 52*. Brno: Masarykova univerzita. Brno.

HRABAL, Jiří. Lévinasova etika odpovědnosti k druhému. *Scriptorium* [online]. © Jiří Hrabal, 1999 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <http://www.casopis-texty.cz/texty/Book/p021.html>

CHALIER, Catherine. *O filosofii Emmanuela Lévinase: s úvodní studií Jeana Lacroix*. Praha: Ježek, 1993. Filosofické texty. ISBN 80-901-6250-9.

CHALIER, Catherine. *Tři komentáře k filosofii Hanse Jonase a Emmanuela Lévinase*. Praha: Ježek, 1995. ISBN 8090162568.

*Les Philosophes.fr: accélérateur de lecture* [online]. [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <https://www.les-philosophes.fr/levinas.html>

LEVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1994. Oikúmené (ISE). ISBN 80-852-4167-6.

LEVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*. Praha: OIKOYMENH, 1997. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 80-860-0520-8.

LEVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého: (dva rozhovory)*. Praha: Zvon, 1997. Logos (Zvon). ISBN 80-711-3217-9.

LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-807-4651-274.

LOWE, E.J. *The Possibility of Metaphysics: Substance, Identity, and Time*. Oxford: Clarendon Press Oxford, 1998. ISBN 0199244995.

POLÁKOVÁ, Jolana. *Filosofie dialogu: (Rosenzweig, Ebner, Buber, Lévinas)*. Druhé, rozšířené vydání (v nakladatelství Ježek vychází poprvé). Praha: Ježek, 1995. Filosofické texty. ISBN 80-859-9601-4.

SIKORA, Ondřej a Jakub SIROVÁTKA. *Lévinas v konfrontaci*. Praha: OIKOYMENH, 2019. Mathésis (OIKOYMENH). ISBN 978-807-2982-684.

SIROVÁTKA, Jakub. *Etika a tělesnost v myšlení Emmanuela Lévinase* [online]. In: . Praha [cit. 2021-12-16]. Dostupné z: <http://www.cts.cuni.cz/soubory/reporty/CTS-07-12.pdf>.

TATRANSKÝ, Tomáš. *Lévinas a metafyzika*. Svitavy: Trinitas, 2004. Studium (Trinitas). ISBN 80-860-3692-8.

VRÁNA, Karel. *Dialogický personalismus*. Praha: Zvon, 1996. Logos (Zvon). ISBN 80-711-3173-3.

# ABSTRAKT

VOLFOVÁ, A. *Vztahování se k druhému člověku v etice E. Levinase*. České Budějovice 2022. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Jakub Sirovátka,

**Klíčová slova:** Etika, filosofie, Já, Druhý, transcendence, metafyzika, odpovědnost, svoboda, Stejný, Jiný, interiorita, exteriorita, tvář

Práce je koncipována teoreticky a tvoří ji dvě hlavní kapitoly. Zabývá se etickou koncepcí vztahu k druhému člověku, kterou představuje francouzský filosof 20. století Emmanuel Levinas. Rozpracován je vztah mezi Já a Druhým, ve kterém je druhý člověk vždy prvotním centrem mého zájmu. Primárním znakem Levinasovy etiky je vykázat ji jako první filosofii. Jde mu tedy především o chápání metafyziky v čistě etickém pojetí. U Levinase dochází k události etického obratu, kdy nastává nahrazení dosavadní ontologie, jež se zaměřuje na teoretické poznání metafyzikou. Morálka je pojímána jako základ etického vztahu s druhou osobou. Tento interpersonální vztah je vždy vztahem asymetrickým a bytostně etickým. Levinasova etika je etikou odpovědnosti za Druhého, ve které je možné přiblížit se Druhému. Etika se zabývá pojetím transcendence, Nekonečna, exteriority a interiority.

# ABSTRACT

## **The Relationship towards the Other Person in E. Levinas' Ethics.**

**Key words:** Ethics, philosophy, Self, the Other, transcendence, metaphysics, responsibility, freedom, the Same, the Different, interiority, exteriority, face

The thesis is theoretically arranged and comprises two main chapters. It deals with an ethical concept of the relationship towards the Other person that is represented by a French philosopher of 20<sup>th</sup> century Emmanuel Levinas. The relationship between the Self and the Other is developed, in which the other person is always the primordial centre of my interest. The primary feature of Levinas' ethics is to show it like the first philosophy. It is particular for him to understand metaphysics in a purely ethical concept. At Levinas, there is an event of a turn in ethics, when the current ontology, which is focused on a theoretical knowledge, is substituted by metaphysics. Morality is acknowledged as an essence of ethical relationship with the other person. This interpersonal relationship is always an asymmetric relationship and fundamentally ethical. Levinas' ethics is the ethics of responsibility for the Other, in which is possible to approach the Other. The ethics deals with a concept of transcendence, Infinity, exteriority and interiority.